

POSTANOWIENIE

Dnia 18 grudnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kuryło (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSA Anna Szczepaniak-Cicha

w sprawie z wniosku A. R.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanych: [...]
o wznowienie postępowania,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 grudnia 2014 r.,
zażalenia wnioskodawcy na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 20 lutego 2014 r.,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 20 lutego 2014 r. Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych odrzucił skargę A. R. o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 17 października 2012 r. i zasądził od skarżącej na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego wywołanego tą skargą.

W motywach postanowienia podano, że wyrokiem z dnia 17 października 2012 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację A. R. od wyroku Sądu Okręgowego w E. z dnia 30 kwietnia 2012 r. W dniu 21 października 2013 r. A. R. wniosła skargę o wznowienie postępowania w wyżej wskazanej sprawie, domagając się uchylenia

wyroku Sądu Okręgowego oraz poprzedzającej go decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i przekazania sprawy do ponownego rozpatrzenia przez organ rentowy. W uzasadnieniu skargi skarżąca wskazała na odmienne rozstrzygnięcie, jakie zapadało w analogicznej sprawie zakończonej wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 23 lipca 2013 r., sygn. akt III AUa .../12, w którym w podobnej sytuacji faktycznej i prawnej uchylono zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w E. oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego. Zachodzi zatem podstawa wznowienia postępowania wymieniona w art. 401 pkt 2 k.p.c., gdyż wskutek naruszenia przepisów prawa skarżąca była pozbawiona możliwości działania oraz w art. 403 § 2 k.p.c., tj. wykrycie takich okoliczności faktycznych i dowodowych, które mają wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu.

Analizując dopuszczalność przedmiotowej skargi Sąd Apelacyjny stwierdził, że skarżąca w żaden sposób nie wskazała, naruszenie których przepisów i w jaki sposób miałyby skutkować pozbawieniem jej możliwości działania. Powołana przez skarżącą odmiennosc rozstrzygnięć w analogicznych sprawach nie może zostać uznana za ustawową podstawę skargi o wznowienie postępowania, o jakiej mowa w art. 401 pkt 2 k.p.c. Okoliczności uzasadniające tę podstawę skargi muszą bowiem zaistnieć w toku postępowania, którego wznowienia strona się domaga. Żadna okoliczność zaistniała po zakończeniu postępowania nie mogła w najmniejszym nawet stopniu powodować pozbawienia strony możliwości działania w jego toku. Konsekwentnie, wydanie po zakończeniu postępowania odmiennego wyroku w analogicznej sprawie z istoty nie może zostać uznane za świadczące o pozbawieniu strony możliwości działania na skutek naruszenia przepisów prawa. Jednocześnie nie można uznać odmiennego wyroku zapadłego w analogicznej sprawie za podstawę wznowienia z art. 403 § 2 k.p.c., tj. za nowe okoliczności faktyczne i dowodowe, które mają wpływ na wynik sprawy, a z których strona nie mogła skorzystać w poprzednim postępowaniu. Konstytucja RP w art. 178 ust.1 gwarantuje sędziom atrybut niezawisłości. Rozstrzygając sprawę sędziowie mają obowiązek dokonania samodzielnych ustaleń, oceny tych ustaleń oraz oceny prawnej, która musi pozostawać w zgodzie z przepisami ustaw oraz Konstytucji RP. Z kolei art. 366 k.p.c. stanowi, że wyrok prawomocny ma powagę rzeczy osądzonej

tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Oznacza to, że rozstrzygając sprawę tego samego podmiotu ale z odwołania od innej decyzji organu rentowego, sąd nie jest związany wcześniejszym wyrokiem wydanym w sprawie podobnej czy nawet tożsamej rodzajowo. Odmienne rozstrzygnięcie w innej analogicznej sprawie nie może tym samym prowadzić do wzruszenia wcześniej zapadłego orzeczenia. Aprobata dla stanowiska procesowego skarżącej skutkowałaby tym, że przy odmiennych orzeczeniach sądu, możliwość skutecznego wniesienia skargi o wznowienie postępowania przysługiwałaby ubezpieczonemu w każdej sprawie, w której oddalono jego odwołanie, zaś organowi rentowemu - w każdej sprawie, w której odwołanie uwzględniono. Takie ujęcie zagadnienia uniemożliwiłoby skuteczne realizowanie wymiaru sprawiedliwości. Dostrzegając, że skarżąca domaga się wznowienia postępowania w okolicznościach wydania odmiennych rozstrzygnięć w analogicznych sprawach, co samo w sobie sugeruje, iż doszło do obrazy prawa w jednym z nich, zgodzić się należy, że stanowi to sytuację niepożądaną i podważającą zaufanie strony do wymiaru sprawiedliwości. W postanowieniu z dnia 4 kwietnia 2007 r. (V CZ 25/07, LEX nr 1448775) Sąd Najwyższy stwierdził jednak, że wadliwość orzeczenia wynikająca z obrazy prawa materialnego nie może być kwalifikowana jako ustawowa podstawa wznowienia postępowania. W związku z powyższym Sąd Apelacyjny odrzucił skargę o wznowienie postępowania.

Powyższe postanowienie zostało zaskarżone przez wnioskodawczynię. Żaląca się wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

W uzasadnieniu zażalenia zarzuciła, że rozpoznana sprawa nie należy do właściwości sądów powszechnych i sąd powinien skierować ją według właściwości do Narodowego Funduszu Zdrowia. Ponadto żalący się nie podziela stanowiska Sądu Najwyższego zaprezentowanego w wyroku z dnia 4 kwietnia 2007 r. (V CZ 25/07, LEX nr 1448775), zgodnie z którym wadliwość orzeczenia wynikająca z obrazy prawa materialnego nie może być kwalifikowana jako ustawowa podstawa wznowienia postępowania. Nie podziela też poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 2 września 2009 r. (II UZP 6/09, OSNP 2010 nr 3-4, poz. 46), zgodnie z którym pracodawca, którego pracownik wykonuje na jego rzecz

pracę w ramach umowy o dzieło zawartej z osobą trzecią, jest płatnikiem składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe, chorobowe i wypadkowe z tytułu tej umowy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie nie zasługuje na uwzględnienie.

Inicjując rozważania w niniejszej sprawie podkreślić należy, że w postępowaniu cywilnym obowiązuje wyrażona w art. 365 § 1 k.p.c. zasada niewzruszalności prawomocnych wyroków sądowych. Przepisy określające warunki, na jakich może nastąpić uchylenie lub zmiana prawomocnego wyroku, muszą być zatem - jako wyjątek od wspomnianej reguły - interpretowane ściśle. Instytucja wznowienia postępowania opiera się na przysługującej poza tokiem instancji skardze o presumpcję wadliwego procesu i zastąpienie zapadłego orzeczenia orzeczeniem nowym. Zakres postępowania zapoczątkowanego skargą o wznowienie wytycza norma art. 412 § 1 k.p.c., zgodnie z którą sąd rozpoznaje sprawę na nowo w granicach, jakie określa podstawa wznowienia. Z brzmienia cytowanego przepisu jednoznacznie wynika, że przedmiotem postępowania jest udowodnienie istnienia podstawy, na której oparto skargę w konkretnej sprawie. W konsekwencji zakres ponownego rozpoznania sprawy uwarunkowany jest przyczyną wznowienia wskazaną przez skarżącego i nie jest dopuszczalne wyjście poza tę przyczynę. W świetle art. 409 k.p.c. istotnym elementem skargi o wznowienie postępowania jest zatem podanie podstawy tegoż wznowienia oraz jej uzasadnienie. Skarga o wznowienie postępowania podlega badaniu przez sąd pod kątem dopuszczalności o dwojakim charakterze, tj. dopuszczalności samej skargi oraz dopuszczalności wznowienia postępowania. O dopuszczalności decyduje zaś zachowanie ustawowego terminu do jej wniesienia (art. 407 i 408 k.p.c.) oraz oparcie skargi na ustawowych podstawach wymienionych w art. 401, art. 401¹ i art. 403 k.p.c.

Nadzwyczajny charakter tego środka prawnego, skierowanego przeciwko prawomocnemu orzeczeniu, powoduje, że wznowienie postępowania może nastąpić wyłącznie z powodów ściśle określonych w ustawie. Katalog podstaw wznowienia został zawarty w art. 401, art. 401¹ i art. 403 k.p.c. i jest on

wyczerpujący. Wszelkie inne okoliczności, wykraczające poza sytuacje taksatywnie wymienione w powołanych przepisach, nie mogą stanowić oparcia dla omawianej skargi. W doktrynie funkcjonuje przy tym podział podstaw wznowienia na przyczyny nieważności (art. 401 k.p.c.), które stanowią bezwzględny powód wznowienia w tym znaczeniu, że ich stwierdzenie w każdym przypadku skutkuje uchyleniem zaskarżonego orzeczenia, oraz tzw. podstawy restytucyjne (art. 403), których istnienie uzasadnia uchylenie orzeczenia tylko w przypadku wystąpienia związku przyczynowego zachodzącego między nimi a treścią rozstrzygnięcia, jak i wreszcie tę podstawę, jaką jest wydanie wyroku w oparciu o akt normatywny uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą (art. 401¹ k.p.c.).

Godzi się zauważyć, że sformułowanie podstawy wznowienia w sposób odpowiadający przepisom art. 401- 403 k.p.c. nie oznacza oparcia skargi na ustawowej podstawie wznowienia, jeżeli już z samego jej uzasadnienia wynika, iż wskazywana podstawa nie zachodzi (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 października 1999 r., II UKN 174/99, OSNP 2001 nr 4, poz. 133; z dnia 7 lipca 2005 r., IV CO 6/05, LEX nr 155376; z dnia 17 września 2009 r., IV CZ 57/09, niepublikowane; z dnia 22 października 2009 r., I UZ 64/09, LEX nr 560531 i z dnia 6 listopada 2009 r., I CZ 57/09, LEX nr 599744).

W rozpoznawanej sprawie skarżąca wskazała dwie podstawy wznowienia postępowania: 1) wynikającą w art. 401 pkt2 k.p.c. nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości działania oraz 2) wymienione w art. 403 § 2 k.p.c. późniejsze wykrycie prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego oraz nowe okoliczności faktyczne lub dowody.

Co do pierwszej podstawy wznowienia warto zauważyć, że implikujące nieważność postępowania pozbawienie strony możliwości obrony przysługujących jej praw, o którym mowa w powołanym przepisie, polega na całkowitym odjęciu stronie w postępowaniu sądowym, wbrew jej woli, możliwości podejmowania czynności procesowych zmierzających do ochrony jej sfery prawnej (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 1961 r., 3 CR 953/60, Nowe Prawo 1963 nr 1, s. 117 z glosą W. Siedleckiego i wyroki z dnia 20 stycznia 1966 r., II PR 371/65, OSNCP 1966 nr 10, poz. 172 oraz z dnia 27 maja 1999 r., II CKN 318/98,

niepublikowany). Dlatego nie można stwierdzić nieważności postępowania, gdy strona podjęła czynności w procesie, nawet doznając utrudnień w popieraniu dochodzonych roszczeń lub obronie przed żądaniami strony przeciwnej (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 14 czerwca 1968 r., I CR 432/67, OSNCP 1969 nr 7-8, poz. 137, z dnia 1 października 1998 r., I PKN 359/98, OSNAPiUS 1999 nr 21, poz. 681, z dnia 2 kwietnia 1998 r., I PKN 521/97, OSNAPiUS 1999 nr 6, poz. 203 i z dnia 10 marca 1998 r., I CKN 524/97, Prokuratura i Prawo 1999 nr 5, poz. 43). Wymieniona przyczyna nieważności postępowania jest sformułowana w sposób bardzo ogólny, przez co może obejmować różne stany faktyczne. Dlatego też należy oceniać jej ewentualne wystąpienie przy uwzględnieniu konkretnych okoliczności sprawy, bacząc że w grę wchodzi jedynie takie przypadki, w których strona rzeczywiście była pozbawiona możliwości obrony i nie działała w postępowaniu, a nie gdy mimo naruszenia przepisów procesowych podjęła jednak czynności w tym postępowaniu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 marca 2008 r., II CSK 593/07, LEX nr 494150). Do pozbawienia strony możliwości obrony jej praw dochodzi wówczas, gdy z powodu naruszenia przez sąd określonych przepisów lub zasad procedury cywilnej strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub istotnej jego części i nie miała możliwości usunięcia skutków tych uchybień na następnych rozprawach poprzedzających wydanie wyroku w danej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 lutego 2004 r., IV CK 61/03, LEX nr 151538). W tym kontekście w orzecznictwie przyjmuje się, że o nieważności postępowania z omawianej przyczyny można mówić tylko w razie pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, a nie jej ewentualnego ograniczenia na etapie postępowania wcześniejszym niż etap bezpośrednio poprzedzający wydanie wyroku (por. wyrok Sądu Najwyższego z 9 marca 2005 r., III CK 271/04, LEX nr 175995). Inaczej rzecz ujmując, przy ocenie, czy doszło do pozbawienia strony możliwości działania, trzeba najpierw rozważyć, czy nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, następnie zbadać, czy uchybienie to wpłynęło na możliwość strony do działania w postępowaniu, wreszcie ocenić, czy pomimo zaistnienia wspomnianych przeszkód strona mogła bronić swych praw w procesie. Dopiero w razie kumulatywnego spełnienia wszystkich tych warunków można

uznać, że strona została pozbawiona możliwości działania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2008 r., V CSK 488/07, LEX nr 424315).

W przedmiotowej sprawie skarżąca nie przywołała żadnych z wyżej wskazanych okoliczności mających świadczyć o pozbawieniu jej - na skutek naruszenia przepisów proceduralnych przez Sąd lub przeciwnika procesowego - możliwości obrony swych praw w postępowaniu zakończonym wyrokiem objętym niniejszą skargą. Uzasadnienie tak określonej podstawy wznowienia nie może się sprowadzać do polemiki z dokonaną przez sądy orzekające w sprawie oceną prawną zaskarżonej decyzji organu rentowego i próby podważenia trafności zapadłego rozstrzygnięcia. Ewentualna obraza prawa materialnego przy ferowaniu zaskarżonego orzeczenia nie stanowić wszak podstawy wznowienia w rozumieniu komentowanego przepisu.

Z kolei możliwość wznowienia postępowania na podstawie art. 403 § 2 k.p.c. jest uzależniona od zaistnienia łącznie trzech przesłanek. Po pierwsze, wykrycia po uprawomocnieniu się wyroku nowych okoliczności faktycznych lub środków dowodowych, które istniały w toku postępowania, ale nie zostały w nim powołane. Po drugie, możliwości wpływu tych okoliczności lub dowodów na wynik sprawy i po trzecie, niemożności skorzystania z nich przez stronę w poprzednim postępowaniu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2010 r., II PZ 12/10, niepublikowane). W grę wchodzi zatem tylko okoliczności faktyczne i środki dowodowe istniejące już w czasie trwania prawomocnie zakończonego postępowania, nie zaś powstałe po tej dacie (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 1999 r., III CKN 524/99, LEX nr 527116; z dnia 9 września 2000 r., II CKN 510/00, LEX nr 535989; z dnia 15 września 2005 r., II CZ 78/05, LEX nr 453799; z dnia 13 października 2005 r., IV CZ 96/05, LEX nr 186917; z dnia 22 lipca 2008 r., II UZ 31/08, LEX nr 500233; z dnia 4 września 2008 r., IV CZ 70/08, LEX nr 658207 i z dnia 6 maja 2010 r., III PZ 3/10, LEX nr 602065), a przy tym nie tylko nieujawnione ale i nieujawnialne, czyli takie, o jakich strona nie wiedziała i z obiektywnych przyczyn (a więc nie wskutek opieszałości, zaniedbań, zapomnienia czy błędnej oceny) wiedzieć nie mogła (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1999 r., II CKN 807/98, LEX nr 78214; z dnia 20 grudnia 2006 r., IV 102/06, LEX nr 465619; z dnia 9 lipca 2008 r., V CZ 46/08, LEX nr 590291; z

dnia 16 lipca 2008 r., II CZ 46/08, LEX nr 646343; z dnia 19 marca 2010 r., II PZ 5/10, LEX nr 583798 i z dnia 17 czerwca 2010 r., III CZ 18/10, LEX nr 686067). Nadto późniejsze wykrycie obejmuje jedynie okoliczności faktyczne i środki dowodowe, które mogły mieć wpływ na wynik sprawy, a zatem dotyczące podstawy faktycznej dochodzonego przez powoda roszczenia (tj. uzasadniające przytoczony w pozwie lub odpowiedzi na pozew stan faktyczny) i na tyle istotne, że ich uwzględnienie spowodowałoby wydanie innego rozstrzygnięcia (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 1973 r., II CR 104/73, OSNCP 1974, nr 2, poz. 29; z dnia 7 listopada 1973 r., I CO 5/73, Biul. SN 1974 nr 2, s. 24; z dnia 24 maja 1982 r., II CO 1/82, OSPIKA 1084 nr 2, poz. 27 i z dnia 8 maja 2008 r., V CZ 25/08, LEX nr 646372). Mogą to być zarówno fakty i dowody odnoszące się bezpośrednio do postawy faktycznej spornego roszczenia, jak i dotyczące jej pośrednio, tj. brane pod uwagę przy ocenie zebranego materiału dowodowego (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2008 r., I CZ 152/07, LEX nr 465908 i z dnia 6 lutego 2009 r., IV CZ 2/09, LEX nr 610222).

W myśl powołanego przepisu, wznowienie postępowania może też nastąpić w razie późniejszego wykrycia prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego. Z przepisu tego jasno wynika, że podstawą wznowienia nie jest jakikolwiek prawomocny wyrok, ale wyrok dotyczący tego samego (a nie takiego samego) stosunku prawnego. O tożsamości stosunku prawnego można mówić w sytuacji, gdy wyrok jest tożsamy zarówno od strony podmiotowej, jak i przedmiotowej, czyli dotyczy – poza przypadkami następstwa prawnego i rozszerzonej prawomocności wyroku (art. 365 § 1 k.p.c.) – tych samych osób oraz tych samych praw i obowiązków pomiędzy tymi osobami, a inaczej mówiąc, gdy przedmiotem rozstrzygnięcia w tym wyroku są te same prawa i obowiązki dotyczące tych samych podmiotów, wynikające z określonych norm prawnych, które pomiędzy nimi były przedmiotem rozstrzygnięcia w postępowaniu, którego dotyczy skarga. Sama zbieżność stanów faktycznych i prawnych nie oznacza tożsamości stosunku prawnego, a w związku z tym wykładni prawa dokonana w wyroku objętym skargą o wznowienie postępowania, odmienna od wykładni przedstawionej w wykrytym prawomocnym wyroku, na tle tych samych przepisów i w podobnych, a nawet takich samych stanach faktycznych, nie stanowi podstawy

wznowienia w trybie art. 403 § 2 k.p.c. (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1999 r., III AO 10/99, OSNAPiUS – wkł. 1999 nr 15, poz. 1; z dnia 14 marca 2000 r., II UZ 1/00, LEX nr 464485; z dnia 22 października 2009 r., I UZ 64/09, LEX nr 560531; z dnia 21 stycznia 2011 r., II PZ 51/10, LEX nr 784934).

W przedmiotowej sprawie skarżąca domagając się wznowienia postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 17 października 2012 r., sygn. akt III AUa .../12, powołuje się na fakt późniejszego wykrycie wyroku tego samego Sądu z dnia 23 lipca 2013 r., sygn. akt III AUa .../12, w którym w analogicznym stanie faktycznym i prawnym zapadło odmienne rozstrzygnięcie niż w sprawie objętej niniejszą skargą. Jednakże mimo owego podobieństwa kontekstu faktycznego i prawnego obydwu spraw, każda z nich zapoczątkowana została odrębną decyzją organu rentowego, której treść - w zakresie zakwestionowanym w odwołaniu strony od tej decyzji - wyznaczała przedmiot sporu, zakreślając ramy kognicji i rozstrzygnięć sądów orzekających. Nie zachodzi zatem tożsamość przedmiotowa rozstrzygnięć objętych wymienionymi wyżej wyrokami, co wyklucza istnienie tej podstawy wznowienia postępowania, jaką jest późniejsze wykrycie prawomocnego wyroku dotyczącego tego samego stosunku prawnego.

Wyrok zapadły już po prawomocnym zakończeniu sprawy objętej skargą o wznowienie postępowania nie jest też nową okolicznością lub nowym dowodem w rozumieniu art. 403 § 2 k.p.c. Co więcej – dla uzyskania przymiotu podstawy wznowienia z komentowanego przepisu treść wspomnianego wyroku musiałaby rzutować na sferę faktyczną niniejszej sprawy i stawiać pod znakiem zapytania prawidłowość ustaleń dokonanych w tym zakresie przez sądy orzekające. Tymczasem – jak wynika z twierdzeń skarżącej – powoływane przez stronę późniejsze orzeczenie sądowe jest efektem innej wykładni przepisów stanowiących podstawę prawną rozstrzygnięcia zapadłego w podobnej sprawie. Odmierna interpretacja przepisów zaprezentowana przez sąd w wyroku wydanym w sprawie o zbliżonym stanie faktycznym nie jest zaś postawą wznowienia postępowania, o jakiej mowa w art. 403 § 2 k.p.c.

Reasumując, wobec niewykazania przez skarżącą ustawowych podstaw wznowienia postępowania, słuszna była decyzja Sądu drugiej instancji o odrzuceniu skargi z mocy art. 410 § 1 k.p.c. W konsekwencji tego, zażalenie na postanowienie tej treści podlega oddaleniu stosownie do art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c.